

Postimehes 1904 avaldatud ülevaade esimestest eesti väljarändajatest, kes läksid Samara kubermangu ja asutasid seal Lifljandka küla. Samara kubermang (Saratovi oblast). Novouzenski maakond. Lifljandka. Saratovi kubermang. Peterburi. Võrumaa. Põlva kihelkond, Väimela vald. Sangaste. Keeni. Karula. Vastseliina. F. R. Kreutzwald. Teekond Saratovisse. Saksa asunikud Volgamaal, Samaramaal. Karpenka (Samara kubermangus). Lifljandka asutamine. Eestlaste liikumine Novo-Uzenski maakonnast Samara maakonda. Kulakini huutori ostmine. Digiteeris Andres Aule, kirjaviis muutmata.

Postimees (nr. 239), 26. oktoober 1904, lk. 1

Esimesed Eesti väljarändajad.

Täna wu sügisel sai wiiskümmend aastat sest ajast täis, kirjutab „St. Pet. Zg.“, kus liikumine tekkis, mis waheajal suureks, kohutawalt suureks on kaswanud — eestlaste wäljarändamine Eesti- ja Liiwimaalt riigi sisemistesse kuberman-gudesse.

Siin ei wõi meil mitte ülesandeks olla liikumise põhjuste juures wiibida. Meie jõuaksime põllupidamise-ajaloo ja rahwusliste wõitluste laialisele ja keeruli-sele wäljale Läänemeremaadel. Meie tahame siin ainult esimest Eesti wälja-rändamist kirjeldada, mis mitmeti wäga huwitaw on.

Nagu teada, oliwad esimesed wäljarändajad Wõru maakonnast pärit ja tee-kond oli Samara kubermangu rohtlaantesse.

Neljakümnendamate aastate lõpust pääle oli Saksa asunikkude wool Wolga kallastele Samara kubermangu lõunapoolsetesse rohtlaantesse kippuma ha-kanud, kus seni üksi kirgised oma karjadega asusiwad. Põhjuseks oli, et ise-ärani Wolga mägisel kaldal Saksa asunikkudel maa otsa hakkas lõppema. Wolga mägisel kaldal oliwad asunikud 18. aastasaja kuuekümnendmates aastates wähem maad saanud, kui suguwennad aasapoolsel kaldal. See asja-lugu andis walitsusele põhjust Saksa asunikkude walitsusele laialist rohtlaane maatükki Rahoi, Karamani ja Jeruslani jõgede ääres ja kaugemal lõunapool-ses Samara kubermangu jaos anda, et seda maad nendele asumiseks määra-taks, kellel wanas asunduses enam ruumi ei olnud. Esiti ei asunud antud maa pääle keegi elama; iga asundus nii mägisel kui ka aasapoolsel kaldal sai tüki uuest rohtlaanest wabaks tarwitamiseks. Asunikud harisiwad esialgu uusi maid kas ise, olgu küll, et uus asundus 100 wersta wanast kaugel oli, wõi ren-tisiwad uue maatüki wälja ja jaotasiwad rendiraha kogukonna pääle ära. Sarnane wiis sünnitas palju tülinat, ja wiimaks hakkasiwadgi neljakümnen-damate aastate lõpul esimesed Saksa asunikud aasapoolselt Wolga kaldalt Rahoi ja Karamani maile rändama, mis seekord päris metsikus olekus oli. Mägisel kaldal ei julgenud weel keegi uude asumaale elama minna. Esimestel Saksa asunikkudel oli rohtlaanes esialgu wäga raske, sest nad oliwad ena-masti waesematest asunikkude kihtidest pärit. Kõige wanematel asutustel na-gu W[????]feldil Rahoi jõe ääres, Fresentalil, Uus-B[?]ardil ja Lilienfeldil Karamani jõe ääres, Wiesenheimil ja Rosendammil Jeruslani ääres, oli esi-mestel eluaastatel raskustega tõsiselt wõidelda. Kuid hääd lõikused tõstsiwad uued asundused peagi õitsewale järjele.

Majandusline hoog uutes asundustes sünnitas ka mägisel ja aasapoolsel Wolga jõe kallastel suuri muudatusi. Wanadest asundustest tõttasiwad wäljarändajad salkade kaupa rohtlaande ja wõtsiwad säääl eluaset. Mõne aasta wältusel asutati mägisel kaldal olewate Saksa asunduste poolt 20 uut asundust Jeruslani jõe äärde. Sisserändajate arw kaswas iga aastaga ja ikka enam ligines asumisepiir Samara kubermangu rajadele.

Kirjeldatud liikumise ajasse langeb ka esimene Eesti wäljarändamine. 1854. aasta sügisel saadeti Liiwi-, Eesti ja Kuramaa kindral-kuberneri würst Suworowi poolt Liiwi maa kihelkonna-kohtutele ringkiri, et Eesti wäljarändajad Wolga alamal jooksul asumiseks maad wõiksid saada. See ringkiri pani Wõru maakonnas, Põlwa kihelkonnas Wäimera walla meeste meeled liikuma. Leidus kümme perekonda, kes walitsuse üleskutse pääle walmis oliwad kodust mullapinda maha jätma ja kaugele õnne otsima minema. Kolmele kümnest wäljarändajast oli renti kõrgendatud, ühel pidi talu teisele kohale wiidama, ühel taheti maa ära wahetada, kolm lootiwad, et wäljarändamise läbi nende aine line seisukord paraneb, üks, ametipoolest metsawaht, oli oma koha kaotanud, kuna kümnenda wäljarändaja juures, kes Greeka-õigeusu kooliõpetajaks oli, wäljarändamise põhjused mitte teada ei ole.

Postimees (nr. 240), 27. oktoober 1904, lk. 1

Wäimera mehi, keda wäljarändamise palawik tabanud oli, hoiatati mitmelt poolt. Kihelkonna-kohtuherra pakkunud neile omas mõisas kohaste tingimistele all rendikohtasid. See ei aidanud. 10. mail 1855. a. läksiwad kümme perekonda üks wõi kaks hobust wankri ees teele*). Tee wiis Riiga, kus wäljarändajatele passid anti, siis Wiitebski, Smolenski, Tuula ja Tambowi kaudu Saratowi. Teekond oli väga raske, seda enam, et eestlased, kel wähe raha oli, mitte kiwiteesid tarwitada ei wõinud, sest kiwiteedel wõeti maksu. Õnneks oli suwi kuiw ja kõrwalised teed wõrdlemisi hääs korras. Wene külades wõeti wäljarändajaid sõbralikult wastu; elanikud toetasiwad ja aitasiwad neid jõudu mööda. Haigusi ei tulnud eestlaste hulgas palju ette. Igatahes aga kurnas pikaline sõit naesed ja lapsed väga ära.

29. augustil jõudsiwad meie wäljarändajad wiimaks Saratowisse. Teekond kestis 3 kuud ja 20 päewa. Abinõuid oliwad täiesti otsa lõpenud, hobused halatsemisewäärilises seisukorras. Säääl saiwad nad esimest korda tunda, et nad oma lootustes väga petetud oliwad. Kui eestlased kubermangu-kantseleis maa järele pärisiwad, mis neile lubatud, juhatati neid riigimaade-walitsusesse. Siin aga wastati neile, et Saratowi kubermangus üleüldse prii-kroonumaad ei ole. Igatahes oli see Liiwimaa kubermangu-walitsuse poolt suureks weaks, et wäljarändajatele mitte ligemaid teateid maa kohta ei antud, mida kroonu wälja jagas. Eestlastele ei jäänud muud nõu üle, kas jala Liiwimaale tagasi tulla, wõi end wangiwiisi tagasi wiia lasta.

Kaks Ewan.-Lutheruse usu meest, kes Saratowis asusiwad, andsiwad eestlastele nõuu, üle Wolga jõe Samara kubermangu minna ja ligemas Saksa asun-

* Kui rändajad Wõrust läbi läksiwad, nägi neid säääl Dr. Kreutswald ja see andis temale liigutawaks lauluks ainet: Oh Eesti maa, kus leiba ja wett! Toim. täh.

duses Krasnõi Jar tööd ja leiba otsida. Mehed läksiwad ja leidsiwad lahket wastuwõtmit. Töö läbi omandasiwad nad enesele tarwilikku ülespidamist, mis neid näljasurma eest hoidis.

Saksa asunduses saiwad meie wäljarändajad suurest wäljarändamise liikumisest Saksa Wolga asundustes teada ja kuulsiwad, et Samara kubermangu lõunapoolsesse jaosse rännati. Eestlased andsiwad Samara kroonumaade walitsusele palwekirja sisse, et neile Nowo-Useni maakonnas kroonumaad asumiseks antaks, ja kui Samara kroonumaade walitsuses meestele raskusi tehti, saadeti kaks wäljarändajat Peterburi, kus neil tõepoolest korda läks, riigimaade ministeriumist sellekohast luba saada. See oli 1856. aasta sügisel. Samara kroonumaade-walitsus andis nüüd igale perekonnale 2 tessätini põllumaad Karpenka Wene külas ja 1857. aasta aprilli-kuul asusiwad eestlased sinna elama. Nad ehitasiwad enesele wäikesed telgid ja hakkasiwad wene-laste toetusel põldu harima.

1858. ja 1859. aastal tuli Karpenkasse uusi wäljarändajaid Sangastest, Keenist, Karulast ja Wastseliinast juurde, kokku 64 perekonda. Walitsus jaotas nad esialgu Karpenka, Loginowka, Krasnõi-Kui ja Woskresenskoje Wene küladesse Jeruslani jõe ääras ära. Kewadel 1859. a anti 67 Eesti perekonnale 200 tessätini maad sinna, kus praegu Eesti asundus Liflandka seisab. Kel weel natukenegi ainelist jõudu oli, asus kewadel 1861. aastal Liflandkasse elama. Kel midagi ei olnud, jäi wenelaste juurde sulaseks.

Liflandka on Jeruslani mail, umbes 80 wersta Saratowist lõuna-ida pool, Husenbachi ja Rosenfeldi Saksa asunduste lähedal. Maapind oli siin väga hää; et aga eestlaste majapidamine väga langenud oli, oliwad majapidamise tagajärjed esialgu väga wäikesed. See asi andis enamale jaole 1861. aastal põhjust oma kompsud kokku panna ja kaugemale põhjapoole Samara maakonda minna. Ainult 13 perekonda jäi Liflandkasse. Kuid juba sellesama aasta sügisel tuli wiis perekonda Liiwimaalt juurde, ka seekord Wäimera wallast, kuna mõned perekonnad, kes põhjapoole oliwad läinud, aga midagi sündsat leidnud ei olnud, wana asupaika tagasi tuliwad.

1862. aasta kewadel põhjendati siis lõpulikult Eesti asundus Liflandka, kusjuures säälele 52 rewisioni-hingele üleüldse umbes 1000 tessätini maad anti, millest põllumaad iga hing pääle 15 tessät. tuli.

Et maa hää oli ja järgmistel aastatel lõikus hästi korda läks, ka wiljahinnad hääd oliwad, kaswas Eesti asunikkuide aine line jõud wõrdlemisi ruttu. Juba 1876. aastal wõisiwad nad Kulakini Hutori, mis 1723 tess. suur ja 160 wersta Liflandkast eemal on, 15 000 rubla eest ära osta. Sestsaadik on eestlased oma wirkuse ja kokkuhoidliku elu läbi wõrdlemisi hästi jõukale elujärjele tõusnud ja Liflandka asunikud on täna üks kõige jõuukamatest Eesti asundustest riigi sisemistes kubermangudes.